

Badanie użytkowników Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej

Etap B4

Biblioteka Jagiellońska

Uniwersytet Jagielloński

Kraków 2012

Autorzy: Adrian Drabik

Niniejsza praca jest finansowana przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju nr umowy SP/I/1/77065/10 w ramach programu strategicznego: Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo technicznej.

Zadanie Badawcze SYNAT pt.: „Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy”

Spis treści

Założenia Ankiety	2
Raport wyników ankiety	3
Wykresy.....	9
Bibliografia	17

Założenia Ankiety

Ankieta w założeniu dotyczyć miała funkcjonalności konkretnego repozytorium cyfrowego jakim jest Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa. W momencie przeprowadzania badań statystycznych w bibliotece cyfrowej można było znaleźć ponad 150 tyś. publikacji, a ich liczba stale rośnie. Szybkie i ciągle powiększanie zasobu dokumentów cyfrowych stawia repozytorium w specyficznej sytuacji [Henry 2012, s. 1–2]. Konieczne zatem okazało się zbadanie zagadnienia poprzez przeprowadzenie ankiety.

W związku z powyższym stanem ankietowanych pytano o ich podejście do zasobów sieciowych publikowanych na zasadach OpenAccess. Poruszona została także problematyka indywidualizowania panelu użytkownika.

Inną kwestię badały także pytania związane z dostępem do materiału w JBC. Pytano ankietowanych o jakość wizualną i wykorzystywany format zapisu plików jak również o sposoby znajdowania publikacji w repozytorium (z jakiego źródła są przeszukiwane zasoby, ile czasu użytkownik poświęca na odnalezienie publikacji, jak czytelnik korzysta z panelu wyszukującego dostępnego na stronie). Szczególnie uwzględniono sposoby dotarcia do publikacji i ich późniejsze wykorzystanie (pobranie na dysk, przeglądanie na stronie JBC, korzystanie z zasobu biblioteki cyfrowej podczas pisania prac licencjackich i magisterskich).

Ankieta przeprowadzono dwuetapowo. Jedną z ankietowanych grup stanowili studenci Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Otrzymali oni egzemplarz ankiety w formie wydruku, na którym odpowiadali na pytania poprzez zaznaczanie właściwej odpowiedzi. Ankieta wypełniano anonimowo. Przy konstruowaniu tej wersji zestawu pytań pominięto kwestie przynależności do grupy wiekowej czy grupy czytelników, gdyż była ona znana. Następnie stworzono wersję ankiety korzystając z szablonu dostarczonego przez darmowe narzędzie ankietujące Google. Tak utworzony schemat został wykorzystany przy badaniu czytelników przez sieć, a wyniki eksportowano do osobnego pliku. W tej wersji ankiety pojawiły się dwa dodatkowe pytania identyfikujące czytelnika pod względem grupy wiekowej i grupy użytkownika.

Raport wyników ankiety

Pierwsza grupa pytań dotyczyła podejścia użytkowników JBC do materiałów publikowanych na zasadach OpenAccess. Na początku poruszono kwestię korzystania z tego typu zasobów. Na pytanie, czy ankietowany byłby zainteresowany dostępem do tak udostępnianych materiałów jedynie 2% wyraziło brak takiego zainteresowania. Pozostała grupa ankietowanych wyraziła swoje zainteresowanie. Zestawienie odpowiedzi w tym punkcie przedstawia Wykres 1.

Poza samym nieodpłatnym dostępem do materiałów pytano również o udostępnianie własnych prac na takich zasadach. Proporcje ankietowanych w tym przypadku nieznacznie się zmieniły. 10% ankietowanych nie wyraziłoby zgody na upublicznienie swoich dzieł bez umów licencyjnych zapewniających im przynajmniej częściowy zarobek. O ile w poprzednim pytaniu 72% ankietowanych wyraziło zdecydowane zainteresowanie dostępem do zasobów OpenAccess, to w przypadku publikowania własnych prac tylko 48% ankietowanych upubliczniłoby własne materiały bez zastrzeżeń. Bardzo podobnie odpowiadali ankietowani pytani o udostępnianie swoich prac licencjackich, magisterskich i doktorskich. Wyniki tego zagadnienia przedstawiają Wykresy 2 i 3.

W JBC część materiałów udostępniana jest na zasadach LocalAccess [Hetman 2004, s. 5; Stanisławska-Kloc 2005]. Umożliwia to czytelnikom dotarcie do materiału w łatwiejszy sposób. Na pytanie, czy użytkownik byłby zainteresowany dostępem do zasobów z terminali znajdujących się na terenie biblioteki ponownie jedynie 2% ankietowanych wyraziło brak takiego zainteresowania (wyniki przedstawia Wykres 4).

Następna grupa pytań dotyczyła użytkowania repozytorium JBC. Najpierw pytano ankietowanych o częstotliwość korzystania z zasobów cyfrowych na stronie. Wyniki rozłożyły się następująco: 34% ankietowanych korzysta z repozytorium przynajmniej raz w tygodniu, 36% przynajmniej raz w miesiącu, a 30% rzadziej niż raz na miesiąc (wyniki przedstawia Wykres 5). Ankietowani użytkownicy JBC zostali również zapytani o korzystanie z zagranicznych repozytoriów cyfrowych (odpowiedzi zestawione w Wykresie 6). 25% badanych wykluczało kontakt z takimi zasobami. Z kolei jedynie 20% ankietowanych zadeklarowało częste poszukiwanie materiałów w tego typu repozytoriach. Z tego zestawienia wynika, że czytelnicy JBC częściej korzystają z materiałów w krajowych bibliotekach

cyfrowych (pomimo, że część zasobów w JBC odsyła czytelnika do pozycji zdigitalizowanych za granicą, np. Dziennik Krakowski przez Österreichische Nationalbibliothek).

Ważne było też stwierdzenie z jakiego miejsca użytkownicy korzystają ze strony JBC. Ponad połowa, 53%, przeszukuje repozytorium w domu. 33% ankietowanych odpowiedziało, że używa strony JBC z komputerów na terenie budynków Uniwersytetów (Wykres 7). Zapewne część tych odpowiedzi sugeruje, że strona JBC może być wykorzystywana w trakcie zajęć prowadzonych przez pracowników naukowych. Ten wniosek łączy się z pytaniem o przynależność do jednej z grup ankietowanych (Wykres 32). Ponad połowa odpowiedzi udzielonych przez studentów, doktorantów i pracowników naukowych potwierdziła korzystanie ze strony JBC na terenie budynków uniwersyteckich.

Następnym zagadnieniem poruszone w ankiecie dotyczyło potrzeby dotarcia do materiałów w repozytorium. Najpierw ankietowani udzielali odpowiedzi, czy poza czynnościami związanymi ze studiami (wymagania dla studentów na zajęciach, wykorzystywanie zasobów jako materiał szkoleniowy itp.) również korzystają z biblioteki cyfrowej (Wykres 8). 68% pytanych stwierdziło, że wykorzystuje publikacje biblioteczne również w celach niezwiązanych z pracą naukowo-dydaktyczną. Z kolei ankietowani zapytani o cel, w jakim decydują się na wyszukiwanie materiałów w zasobie JBC (Wykres 9) odpowiedzieli, że traktują publikacje jako materiały edukacyjne (64 % ankietowanych). Podobna liczebnie grupa (68%) zakomunikowała, że korzystała z biblioteki cyfrowej podczas pisania pracy licencjackiej, magisterskiej i doktorskiej (niemal wszyscy z grupy studentów i doktorantów). 42% badanych stwierdziło też, że w JBC może znaleźć materiał historyczny wykorzystywany w celach osobistych. Tyle samo osób poszukiwało publikacji w celach rozrywkowych.

Kolejna grupa pytań dotyczyła sposobów wyszukiwania materiału w repozytorium. Ważne było ustalenie z jakiego źródła pytany przeszukuje zasoby JBC (Wykres 11). Sformułowane pytanie wielokrotnego wyboru zawierało wśród odpowiedzi miejsca w sieci Internet indeksujące zasoby JBC. 66% badanych zaznaczyła wyszukiwanie publikacji wprost ze strony repozytorium. Następnie 58% użytkowników wyszukiwało pozycje z zasobu poprzez Federację Bibliotek Cyfrowych, 36% korzystała z wyszukiwarki Google a 11% z

Europeany. Przy pytaniu dookreślającym wyszukiwanie bezpośrednio z wyszukiwarki dostępnej na stronie JBC (Wykres 14) jedynie 4% badanych zaznaczyło, że wygląd strony jest w ich odczuciu nieprzejrzysty. Pytano również, jak dużo wyników wyszukiwawczych przegląda czytelnik w poszukiwaniu materiałów (Wykres 13). 29% badanych przeszukuje więcej niż pierwsze 3 wyświetlane tablice (standardowo 25 wyników wyszukiwawczych), 34% powyżej jednej tablicy (jednocześnie 51% badanych poświęca ponad 5 minut na wyszukanie pozycji), pozostali czytelnicy przeglądają albo tylko jedną stronę (17%), albo tylko kilka pierwszych wyników (18%). Przy czym 33% użytkowników przeglądających jedynie pierwszą stronę znajduje pozycje, których szuka. W pozostałej grupie jest to odsetek wyższy – 45% badanych. Podobnie 47% ankietowanych, dla których wygląd strony był zdecydowanie przejrzysty (Wykres 12) w 66% byli zadowoleni z możliwości wyszukiwania w panelu dostępnym na stronie JBC (ogólnie badani byli usatysfakcjonowani możliwościami wyszukiwawczymi jedynie w 44%). W następnym pytaniu dotyczącym zagadnienia odnajdywania publikacji (Wykres 15) jedynie 12% użytkowników zaprzeczyła korzystaniu z wyszukiwania zaawansowanego. Natomiast 17% użytkowników pomija metadane publikacji jako element dalszego przeglądania zasobów JBC (Wykres 16). Jednocześnie 38% ankietowanych często uwzględnia podczas użytkowania odnośniki zawarte w opisie publikacji. Ogólnie większość użytkowników (51%) na wyszukiwanie publikacji poświęca więcej niż 5 minut (Wykres 17). Z całkowitego zestawienia można wywnioskować, że użytkownicy przeglądający mało wyników wyszukiwawczych mają inną strategię wyszukiwawczą i najprawdopodobniej wpisują częściej frazy wyszukiwawcze [Próchnicka 2000, s. 36–41; Szczepańska 2006, s. 167].

Kolejnym badanym problemem było podejście czytelników do sposobu przeglądania dokumentów na stronie JBC. Ankietowani w 51% przypadków stwierdzili, że nie poświęcają więcej niż minutę na załadowanie publikacji (Wykres 18). Dodatkowo 21% przeznaczyć może na ten proces jedynie kilka sekund. W tym momencie wszelkie zastoje w działaniu strony skutkujące dłuższym przesyłaniem danych sugerowałyby, że rezygnują oni z dostępu do treści zawartych w repozytorium. Jednocześnie trzeba stwierdzić, że 47% badanych woli raczej pobrać plik na swój dysk, niż czekać na załadowanie się obrazu w przeglądarce internetowej (Wykres 19). Czas dostępu może się więc wydłużyć, niemniej jednak 59%

użytkowników nie chce czekać dłużej niż 5 minut na pobranie pliku na dysk lokalny (Wykres 20). Tylko 9% ankietowanych poświęcić może na ten proces więcej niż 30 minut (co w przypadku rękopisu mogącego zajmować ponad 2GB przestrzeni dyskowej nie jest zjawiskiem rzadkim).

Następna grupa pytań dotyczyła jakości wizualnej zasobu i dostępnych formatów (Wykres 21). Spośród wszystkich badanych tylko jeden czytelnik (bibliotekarz) uznał przeglądaną treść w tym aspekcie jako niewystarczającą. Jednocześnie 61% użytkowników stwierdziła, że przeglądane przez nich materiały były wysokiej jakości. Przy korzystaniu z zasobów JBC w większości znaleźć można tekst z rozpoznanymi znakami (poprzez przeprowadzony proces OCR). 11% badanych w ogóle nie korzysta z zawartej treści tekstowej w dokumentach. 64% czytelników przeszukuje treść publikacji w zawartych informacji tekstowych, a 54% zaznacza rozpoznany tekst kopiując go w inne miejsce. Z Wykresu 22 wynika więc że OCR w bibliotece cyfrowej jest bardzo ważnym czynnikiem, elementem, który wpływa znacząco na poprawę wygody użytkowników. W tym zestawieniu potwierdza się również teza, że struktura rozpoznanego dokumentu jest niemniej ważna od samych rozpoznanych słów czy znaków, co pozwala na poprawne zaznaczanie tekstu [Mühlberger 2011, s. 13–16].

Kolejne zestawienie obrazuje stosunek badanych do poszczególnych formatów zapisu proponowanych w JBC (wykres 23). Jedynie 41% czytelników akceptuje DjVu jako formę przekazu treści. Jest to odsetek zbyt mały zważywszy na fakt, że większość publikacji jest dostępna jedynie w formacie DjVu. Jednocześnie 80% ankietowanych chciałaby przeglądać publikacje w pliku z rozszerzeniem PDF, podczas gdy w zasobach JBC materiałów tak zapisanych jest niewiele. Widoczne jest więc zwiększone zapotrzebowanie użytkowników na tego typu zapis. Pozostałe formaty (MP3, JPEG, odnośniki do zewnętrznych zasobów) nie stanowią więcej niż 15% odpowiedzi.

Ankietowanych pytano również o elementy obecnie mało wykorzystywane. Pierwszym z nich jest możliwość dostępu do repozytorium poprzez urządzenia mobilne (Wykres 24). 53% badanych stwierdziła, że jest zainteresowana przeglądaniem materiałów biblioteki cyfrowej w takiej formie. Przy czym 79% badanych w wieku do 25 lat wyraziło zainteresowanie korzystaniem z JBC poprzez urządzenia mobilne. Kolejnym elementem jest

tworzenie i indywidualizacja kont czytelnika na stronie internetowej (Wykresy 25 i 26). Dla 46% użytkowników tworzenie takich kont jest ważne, 34% stwierdziło, że ma to dla nich niewielkie znaczenie, jedynie 20% wyraziło brak zainteresowania. Natomiast 67% czytelników chce otrzymywać informacje o nowościach z wybranej tematyki (całkowity brak takiego zainteresowania wyraził jedynie jeden czytelnik).

Następne dwa pytania dotyczyły zainteresowania ankietowanych konkretnym typem zasobów (Wykresy 27 i 28). Największą popularnością cieszyły się publikacje naukowe (korzysta z nich 76% ankietowanych, a 51% nie wyklucza tego w przyszłości). W tym zestawieniu łącznie zainteresowanych publikacjami naukowymi jest 91% badanych (część osób nie wyraziła chęci wykorzystania tego typu materiałów w przyszłości). 90% materiałów w JBC to gazety publikowane przed 1944 rokiem. Tak wysokie zainteresowanie publikacjami naukowymi zaznacza wyraźną potrzebę informacyjną czytelników JBC. Może to być zrozumiałe ze względu na specyficzne grono użytkowników, z których 66% jest pracownikami naukowymi, doktorantami albo studentami.

Również informację o istnieniu źródła materiałów OpenAccess jakim jest biblioteka cyfrowa większość badanych (51%) uzyskała na uniwersytecie. 27% ankietowanych dowiedziało się o istnieniu JBC od znajomych, a 18% podczas przeszukiwania większych repozytoriów (Wykres 29).

Opinia czytelników o przydatności bibliotek cyfrowych jest dość jednoznaczna. Tylko jeden czytelnik stwierdził, że tego typu repozytoria nie są potrzebne. Z kolei 56% ankietowanych była zdania, że funkcjonowanie tych instytucji w Polsce jest niezbędne (Wykres 30).

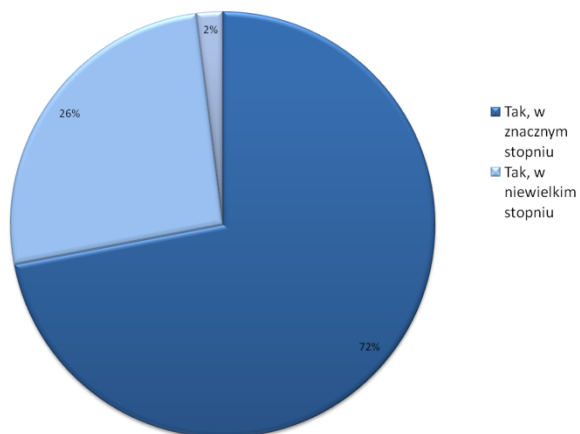
Dwa ostatnie pytania dotyczyły tożsamości ankietowanego (Wykresy 31 i 32). Pierwsze klasyfikowało grupę wiekową. Pytanie to pozwoliło m.in. ustalić potrzebę dostosowywania JBC dla użytkowników w wieku do 25 lat. Wśród nich, jak wyżej wspomniano, 79% wyraziła zainteresowanie korzystaniem z repozytorium poprzez urządzenia mobilne. Ta sama grupa wiekowa wykazała również mniejszą tolerancję dla formatu DjVu. Spośród nich jedynie 33% akceptuje taką formę przekazu treści (42% ogół), z kolei 90% wykazuje zainteresowanie plikami z rozszerzeniem PDF. Natomiast użytkownicy powyżej 50

roku życia (6%) całkowicie akceptują format DjVu. W tej grupie wiekowej zaobserwować możemy również najmniejsze zainteresowanie plikami w standardzie PDF.

Drugie pytanie kończące dotyczyło przydziału do jednej z grup użytkowników. Podział na grupy określony jeszcze przed przeprowadzeniem ankiety okazał się wystarczający, gdyż 97% badanych znalazło odpowiednią dla siebie kategorię. Wśród ankietowanych było najwięcej studentów i doktorantów (47%). Następną liczebnie grupę stanowili bibliotekarze (30%). 19% użytkowników określiło siebie jako pracownika naukowego. 4% badanych zaznaczyło, że są hobbystami.

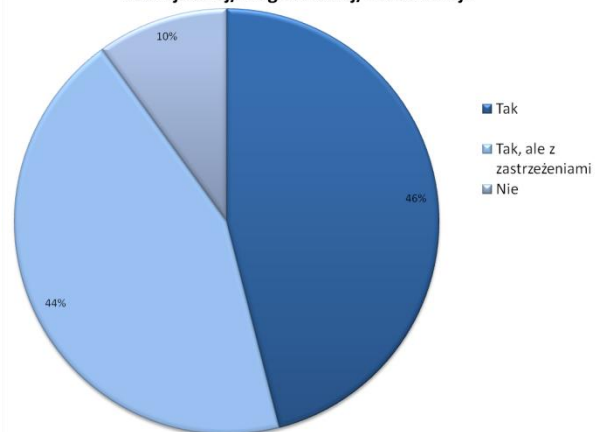
Wykresy

Czy jest Pani/Pan zainteresowana/y dostępem do zasobów OpenAccess?

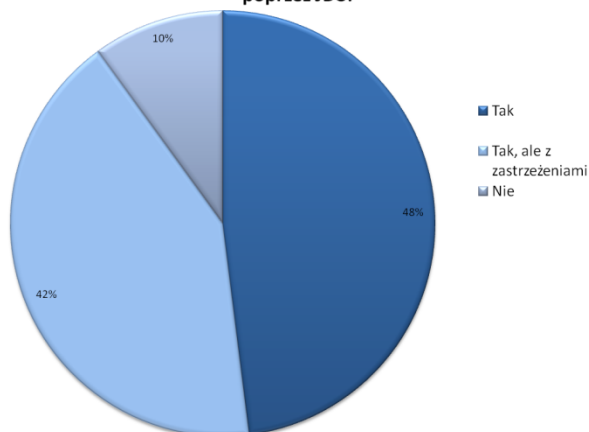
Wykres 1

Czy wyraziłaby(-by) Pani/Pan zgodę na upublicznienie w JBC swojej pracy licencjackiej/magisterskiej/doktorskiej?

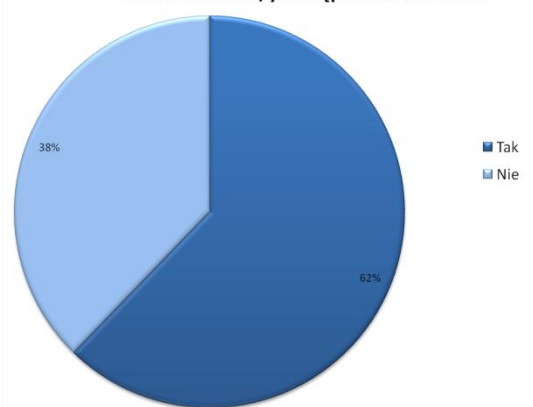
Wykres 3

Czy byłaby/byłby Pani/Pan zainteresowana(y) udostępnianiem swoich prac na zasadach OpenAccess poprzez JBC?

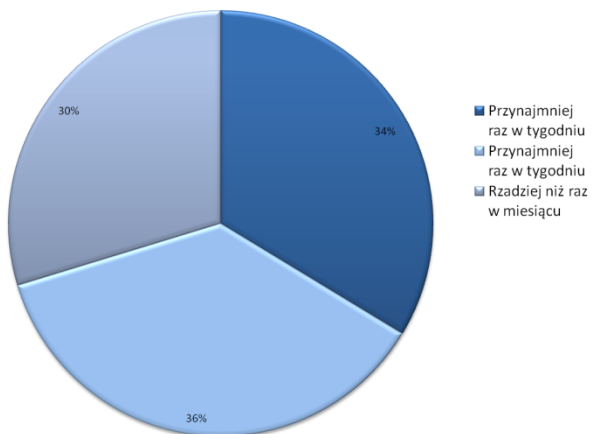
Wykres 2

Część zasobów biblioteki jest dostępna jedynie poprzez terminale znajdujące się na terenie biblioteki. Czy w takim przypadku byłaby/byłby Pani/Pan zainteresowana/y dostępem do zasobów?

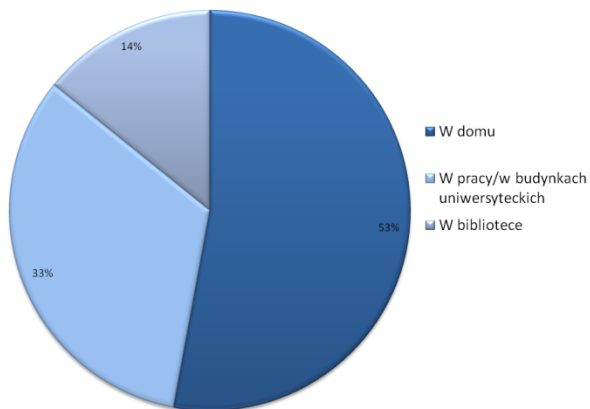
Wykres 4

Jak często korzysta Pani/Pan z polskich bibliotek cyfrowych?

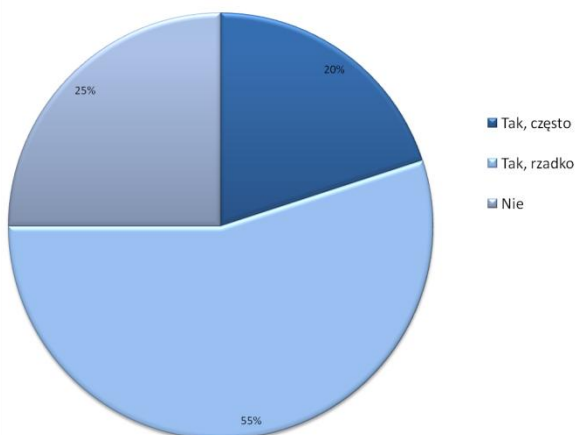
Wykres 5

Z jakiego miejsca najczęściej korzysta Pani/Pan z bibliotek cyfrowych?

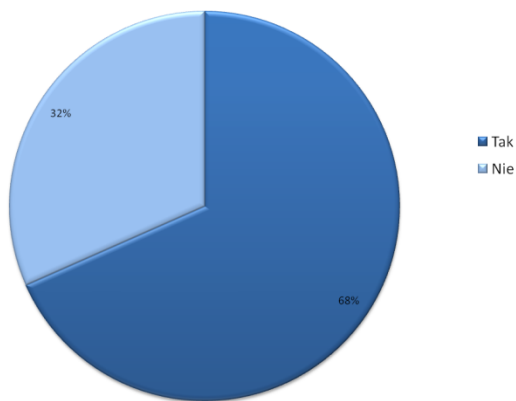
Wykres 7

Czy korzysta Pani/Pan z zagranicznych bibliotek cyfrowych?

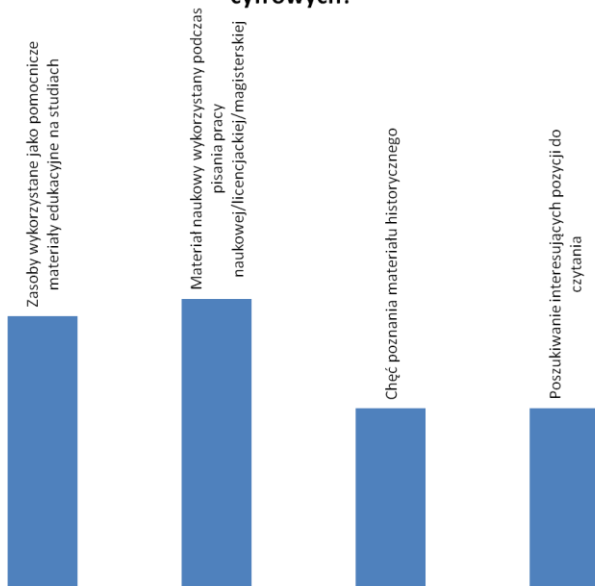
Wykres 6

Czy poza potrzebą związaną z tokiem studiów korzysta Pani/Pan z zasobów biblioteki cyfrowej?

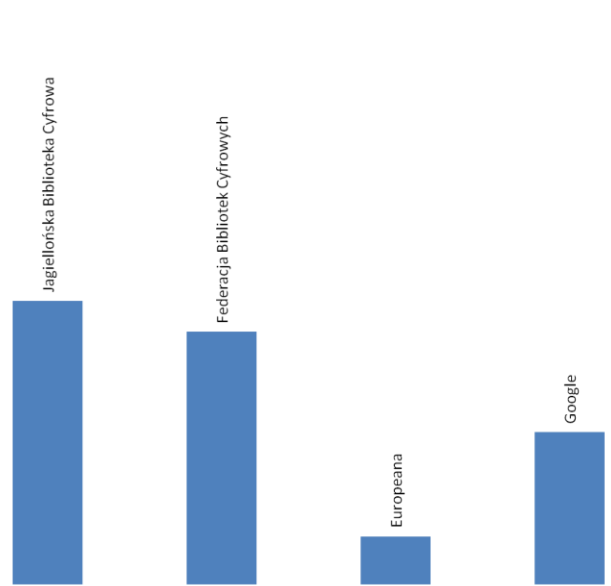
Wykres 8

W jakim celu wykorzystał(a) Pan/Pani zasoby bibliotek cyfrowych?

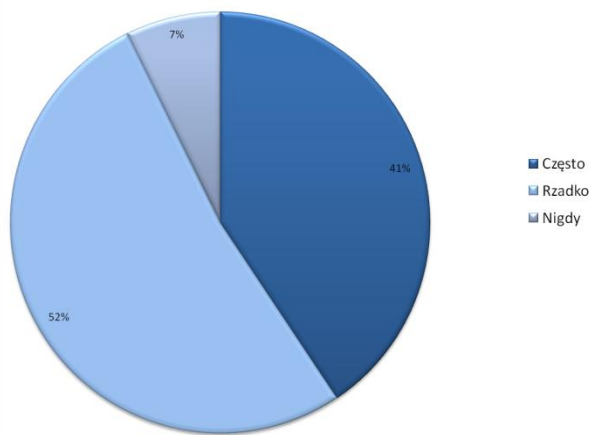
Wykres 9

Z jakiego źródła przeszukuje Pani/Pan zasoby JBC?

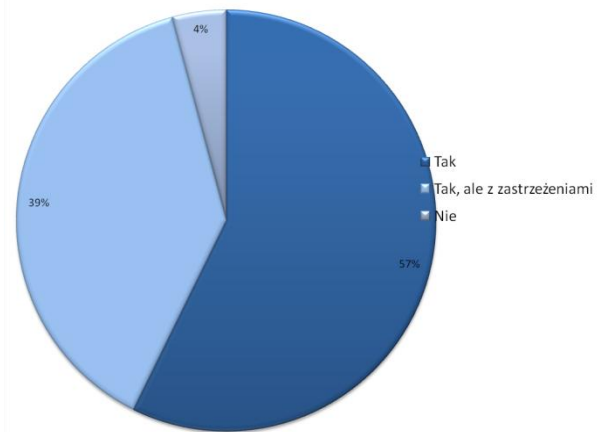
Wykres 11

Jak często udaje się Pani/Panu dotrzeć do szukanego materiału w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej?

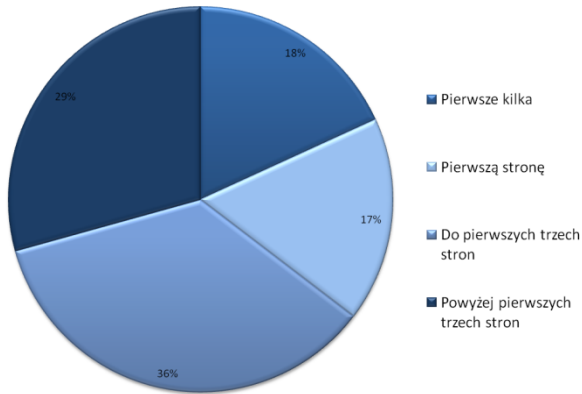
Wykres 10

Czy wygląd strony JBC jest dla Pani/Pana przejrzysty?

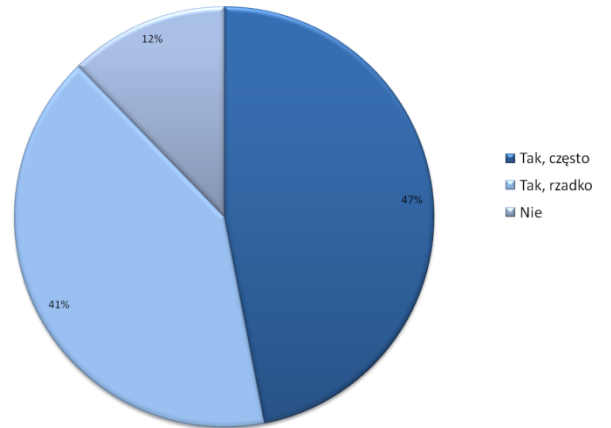
Wykres 12

Korzystając z wyszukiwania, ile Pani/Pan przegląda wyników wyszukiwawczych?

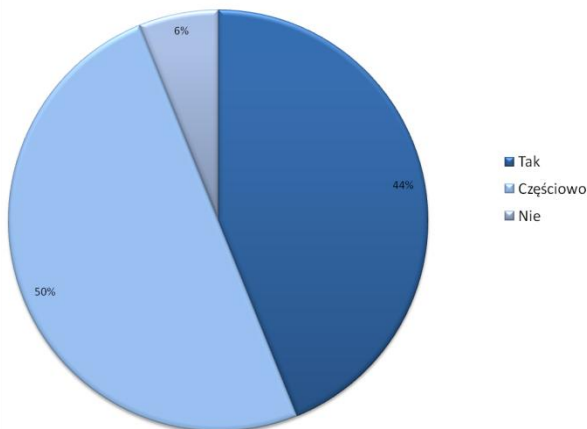
Wykres 13

Czy korzysta Pani/Pan z wyszukiwania zaawansowanego?

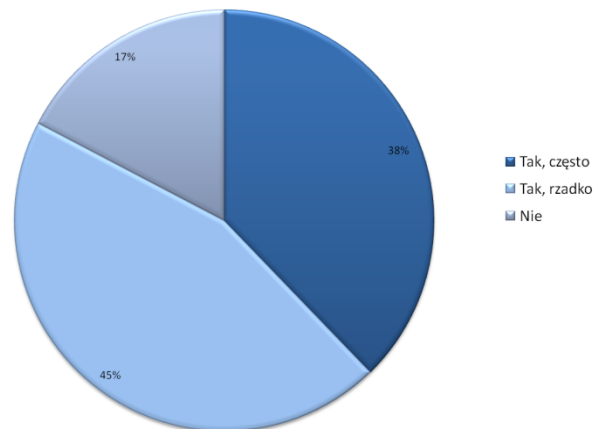
Wykres 15

Czy możliwości wyszukiwania na stronie JBC są dla Pani/Pana przydatne?

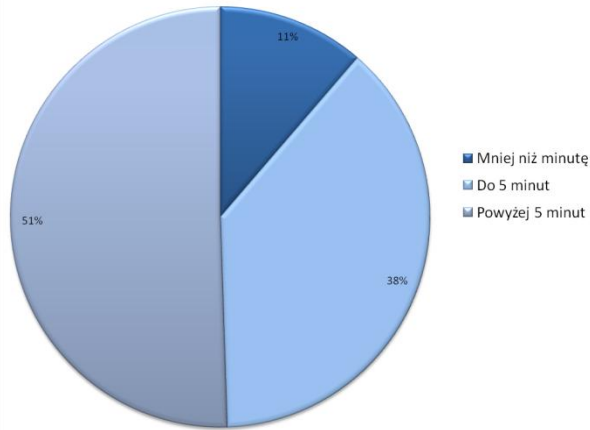
Wykres 14

Czy korzysta Pani/Pan z metadanych publikacji jako odnośników do innych dokumentów?

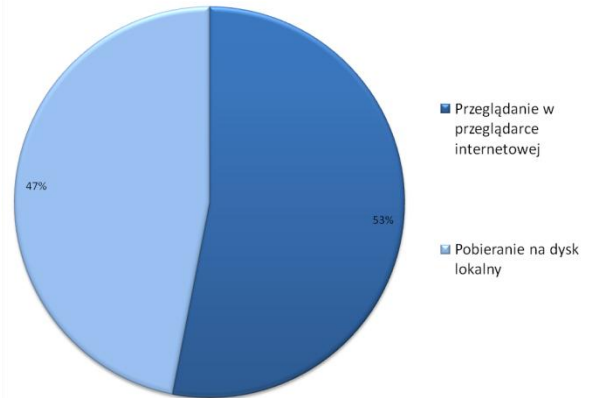
Wykres 16

Jak dużo czasu przeznaczają Pani/Pan na wyszukanie publikacji?

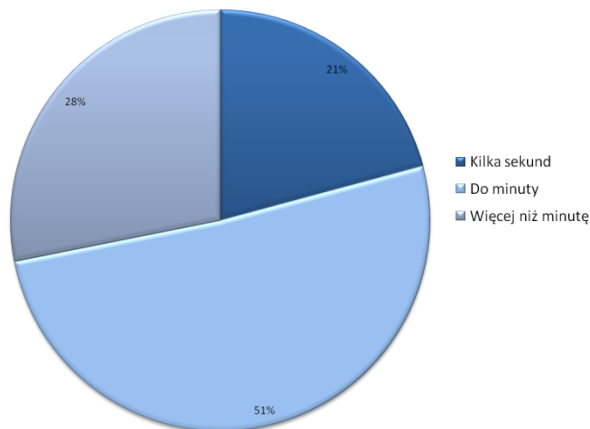
Wykres 17

Czy preferuje Pani/Pan przeglądanie publikacji na stronie JBC, czy pobranie pliku?

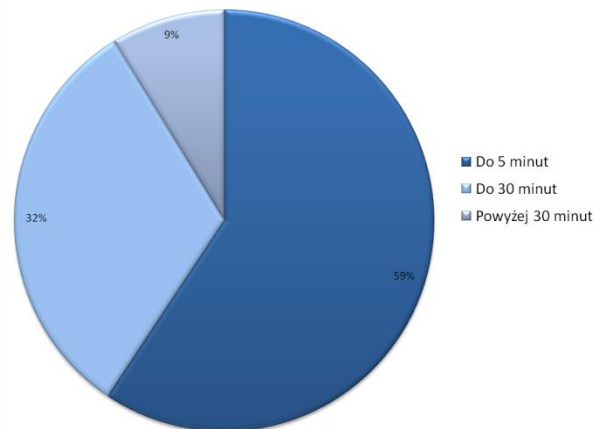
Wykres 19

Jak dużo czasu przeznaczają Pani/Pan na załadowanie podglądu publikacji na komputerze?

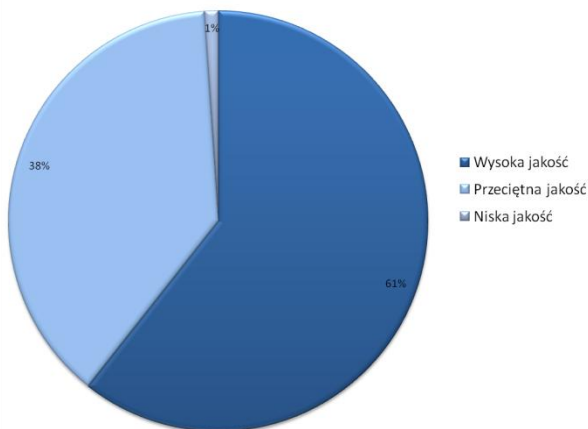
Wykres 18

Jak dużo czasu przeznaczają Pani/Pan na ściągnięcie pliku na dysk lokalny z serwera JBC?

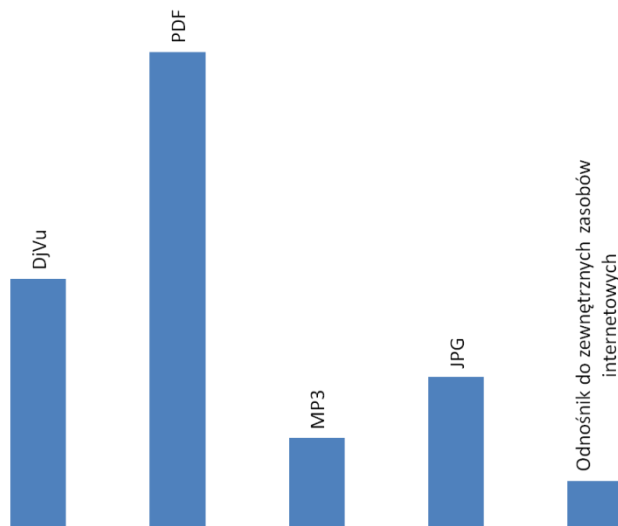
Wykres 20

Jak oceniłaby(-by) Pani/Pan jakość wizualną materiałów z zasobów JBC?

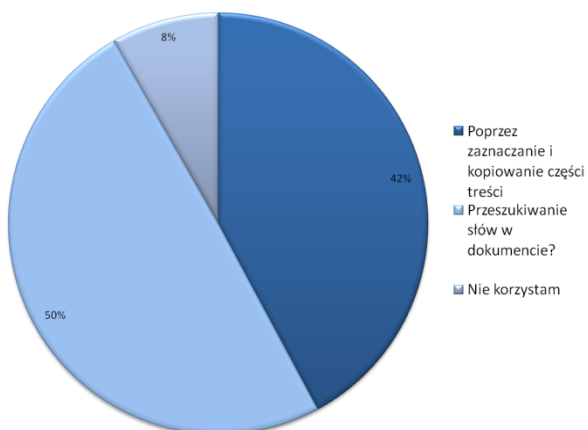
Wykres 21

Jaki format z dostępnych w JBC Pani/Pana preferuje?

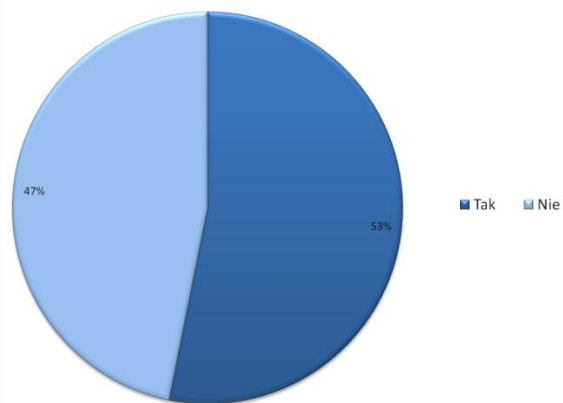
Wykres 23

W jakim stopniu korzysta Pan/Pani z rozpoznanego tekstu zawartego w dokumentach?

Wykres 22

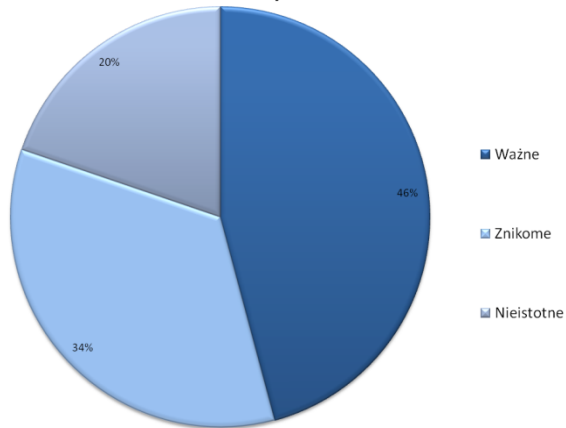
Czy jest Pani/Pan zainteresowana/y korzystaniem z JBC poprzez urządzenia mobilne?

Wykres 24

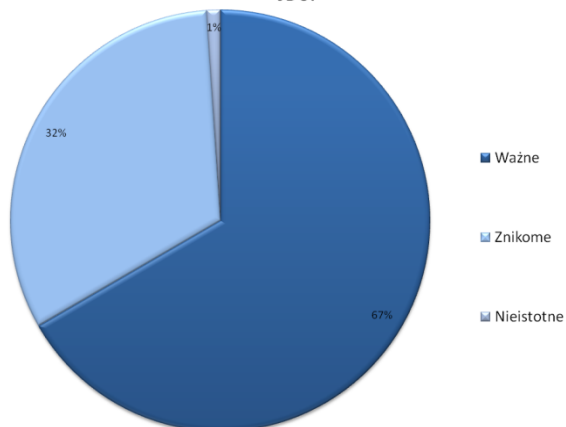

W jakim stopniu jest dla Pani/Pana ważne by serwis JBC dawał możliwość korzystania z indywidualnych kont czytelników?

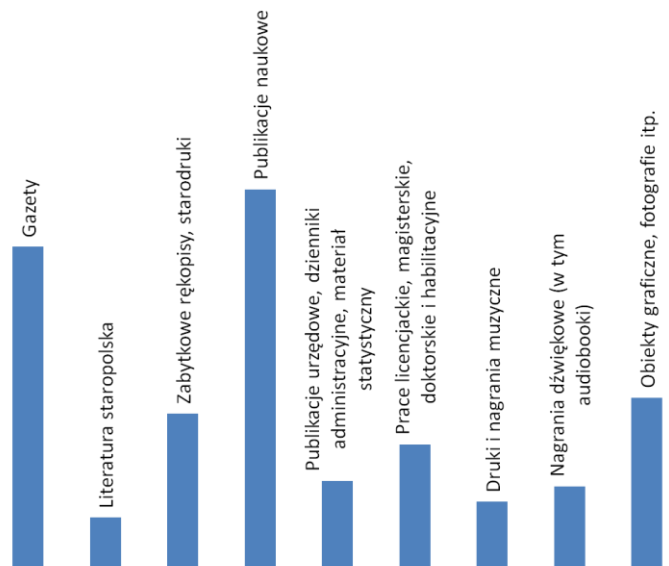
Wykres 25

W jakim stopniu są dla Pani/Pana ważne informacje o nowościach z wybranej tematyki pojawiających się w JBC?

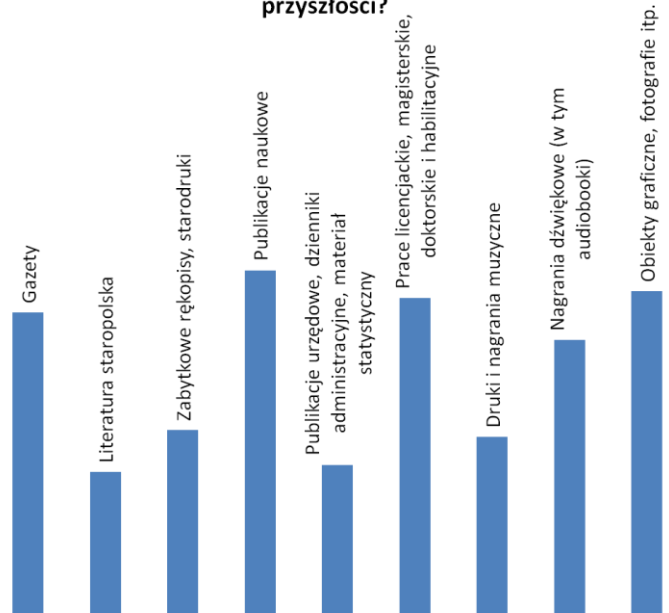
Wykres 26

Z jakiego typu zasobów korzysta Pani/Pan najczęściej?

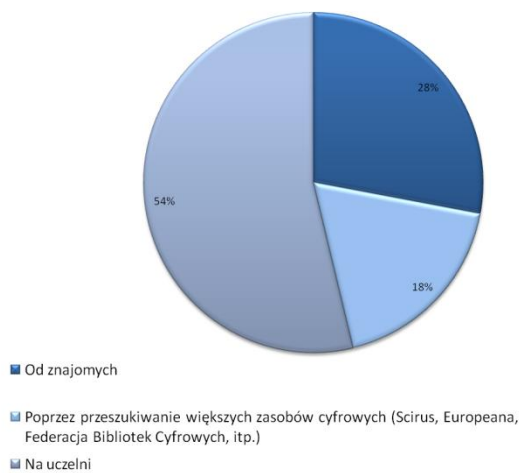
Wykres 27

Jaki typ zasobów mógłby zainteresować Panią/Pana w przyszłości?

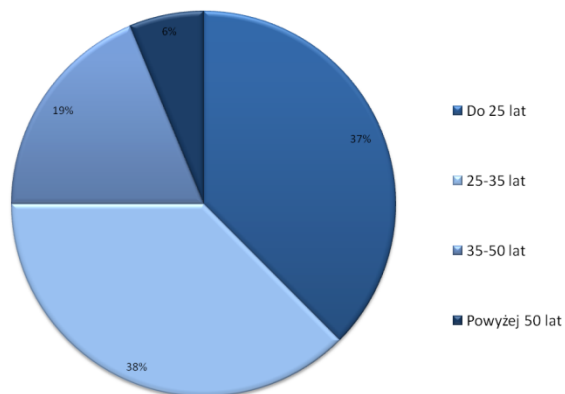
Wykres 28

Skąd dowiedział(a) się Pani/Pan o możliwości korzystania z zasobów JBC?

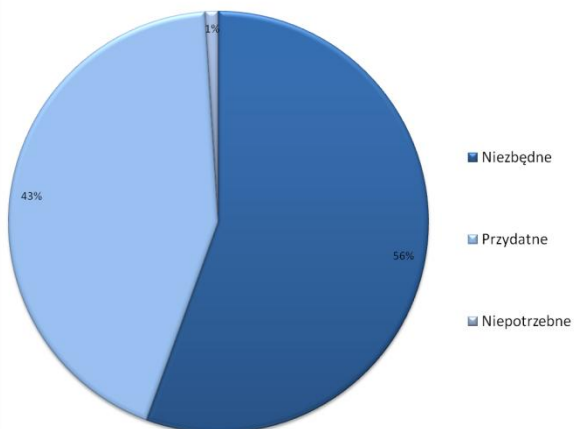
Wykres 29

W jakim jest Pani/Pan przedziale wiekowym?

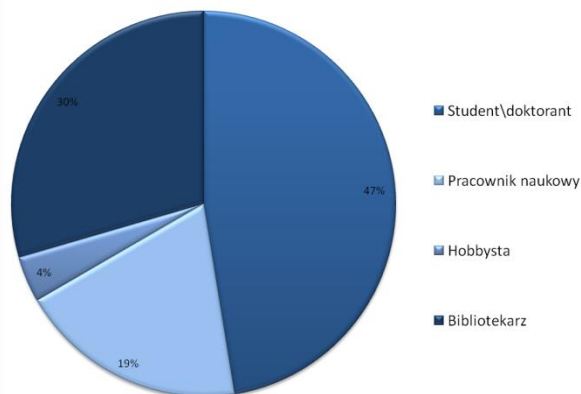
Wykres 31

Jaka jest Pani/Pana opinia na temat przydatności polskich bibliotek cyfrowych?

Wykres 30

Do jakiej z poniższych grup Pani/Pan należy?

Wykres 32

Bibliografia

Henry, Geneva (2012). Core Infrastructure Considerations for Large Digital Libraries. Washington D.C.: Council on Library and Information Resources, Digital Library Federation.

Hetman, Joanna (2004). Ustawa o prawie autorskim z przepisami wykonawczymi. Warszawa: Biblioteka Analiz.

Mühlberger, Günter (2011). Digitalisierung historischer Zeitungen aus dem Blickwinkel der automatisierten Text- und Strukturerkennung (OCR). „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie”, t. 58, nr 1, s.10–18.

Próchnicka, Maria (2000). Modelowanie użytkownika systemów informacyjnych. „Zagadnienia Informatyki Naukowej”, nr 2, s.31–42.

Stanisławska-Kloc, Sybilla [Dok. Elektr.] (2005). Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa: opinia prawna. „Fundusze UE w bibliotekach – przegląd projektów. Badania, teorie, wizje”, nr 9.

Szczepańska, Anna (2006). Strategia, heurystyka i taktyka wyszukiwania informacji: Próba uporządkowania pojęć. „Przegląd Biblioteczny”, nr 2, s.165–187.